

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	5
-------------	---

GİRİŞ

G.1. Tarihçe, Dil, Kültür ve Sosyo-Politik Yapı.....	9
G.1.1. Amerikan Yerlileri.....	9
G.1.1.1. Tarihçe.....	9
G.1.1.2. Kuzey Amerikan Yerlilerinin Dilleri ve Kültür Bölgeleri.....	16
G.1.1.3. Amerikan Yerlilerinin Sosyal Yapısı.....	23
G.1.1.4. Efsane Metinlerine Yer Verilen Amerikan Yerli Kabileleri.....	30
G.1.2. Karakalpak Türklerinin Tarihçesi ve Sosyal Yapısı.....	41
G.2. Kapsam ve Yöntem.....	54

I. BÖLÜM

AMERİKAN YERLİ ANLATMALARIYLA İLGİLİ TERİMLER VE YAYINLAR

I.1. Amerikan Yerlilerinin Anlatmalarıyla İlgili Terimler.....	55
I.2. Amerikan Yerli Anlatmalarıyla İlgili Çalışmalar ve Anlatma Metinlerinin Yer Aldığı Kaynaklar.....	62
I.2.1. Amerikan Yerli Anlatmalarıyla İlgili Çalışmalar.....	62
I.2.2. Amerikan Yerli Anlatma Metinlerinin Yer Aldığı Kaynaklar.....	72

II. BÖLÜM
AMERİKAN YERLİLERİ VE
KARAKALPAK TÜRKLERİNİN EFSANELERİ:
YAPI, İŞLEV, MOTİF VE KONU

II.1. Efsanelerin Yapısı.....	77
II.2. Efsanelerin İşlevi.....	85
II.3. Efsanelerin Motifleri.....	92
II.4. Efsanelerin Konuları.....	108
SONUÇ	113
METİNLER	123
Amerikan Yerlilerinin Efsane Metinleri.....	123
Karakalpak Türklerinin Efsane Metinleri.....	179
KAYNAKLAR	297

ÖN SÖZ

Amerikan Yerlilerinin kökeni ve Amerikan Yerli kültürü ile Türk kültürü ilişkisi, yazılı-görsel basın ve internet ortamında sık sık gündeme gelen ve Türkiye kamuoyunda uzun süredir tartışılan konulardandır. Bu tartışmaların genel çerçevesi, "Amerikan Yerlilerinin Türk olup olmadığı?" sorusu etrafında şekillenmektedir. Konuyla ilgili olarak, Bering Boğazı'yla ilgili tarihi veriler, ortak dil özellikleri, DNA yapısıyla örneklenmiş hipotezler ve iki kültürün benzerliğinin Şamanizm etkisiyle açıklanmaya çalışıldığı bazı görüşler ortaya atılmıştır.

5

Elinizdeki çalışma, söz konusu tartışmaların sözlü kültür ürünleri çerçevesinde yürütülmesinin, konuyu bilimsel zemin olarak farklı bir noktaya taşıyacağı ve bu noktadan hareketle de farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşüncesinden ortaya çıkmıştır.

Amerikan Yerlilerinin sözlü kültür ürünleriyle Türk sözlü kültür ürünlerinin karşılaştırılması efsane türü çerçevesinde karşılaştırılmış ve bu bağlamda Amerikan Yerlilerinin efsaneleri ile Karakalpak Türklerinin efsanelerinin benzer ve farklı yönleri tespit edilerek, halk bilimi araştırmalarına terminoloji, tanım ve türlerin özelliklerinin tespiti konularında katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu şekildeki karşılaştırmalı bir çalışma için Karakalpak Türklerinin efsanelerinin seçilmesinin bazı sebepleri vardır. Karakalpak Türkleri ortak Türk kültürünün harmanlandığı Orta Asya'nın merkezi denilebilecek bir konumda Türk kültürünü yaşamaya ve yaşatmaya devam etmektedir. Yaşadık-

ları merkezî coğrafya nedeniyle Karakalpak Türklerinin folklor ürünleri de Türk kültürünün zengin kaynaklarını barındırmaktadır. Bu nedenle, Karakalpak efsaneleri, Karakalpak kültürünün olduğu kadar, geniş ve zengin Türk kültürünün de âdeta bir yansımasını oluşturmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, Karakalpak Türklerinin efsaneleri; Amerikan Yerlileri ve Türk kültürü ilişkisinin efsaneler çerçevesinde incelendiği bu çalışma için oldukça uygun veri sağlamaktadır.

Bu kitabın adlandırılmasında kullanılan “Amerikan Yerlisi/leri” terimi hakkında kısa bir açıklamada bulunmak gerekmektedir. ABD’de “Kızılderili (Redskin)” terimi, ayrımcılığa sebep olduğu gerekçesiyle kullanılmamakta, bu adlandırmanın yerine “Amerikan Yerlisi” terimi kullanılmaktadır ve bu yönde ABD’de parlamentosunda alınmış bir karar bulunmaktadır. ABD’deki bilimsel yayınlardaki “American Indian” ve “Native American” terimleri Türkçeye “Amerikan Yerlisi/leri” şeklinde tercüme edilir. “Kızılderili (Redskin)” terimi ise, 19. yüzyıl Amerikasında sıklıkla resmi, bilimsel ve popüler yayınlarda kullanılmış olup, Kızılderili ölüleri için ödenecek ödüllerle ilgili ilanlar ve bu konudaki yayınlar bu terimin kullanım şeklini ve “hakaret” ve “aşağılama” içeren ırkçı bir bakış açısını temsil ettiğini göstermektedir. Günümüzde ise, “hakaret” içeren ırkçı bir ifade olarak kabul edilmekte ve bütün sözlüklerde “hakaret” içerdiği bilgisine yer verilmektedir. Bu nedenle İngilizce “Redskin” teriminin hakaret ve aşağılama ile ilgili anlamları ve kullanımları göz önünde bulundurulurken Türkçe “Kızılderili” terimi yerine “Amerikan Yerlisi/leri” terimi tercih edilmiştir.

Amerikan Yerlilerinin efsanelerinin metinleri “Amerikan Yerli Anlatmaları: Mit, Efsane ve Hikâye Terimleri” başlığı altında tartışılan tür tanımlarına göre seçilerek Türkçe-

ye tercüme edilmiştir. Araştırmanın konu ve kapsamının açıklanması amacıyla Amerikan Yerlilerinin ve Karakalpak Türklerinin tarihi ve sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Amerikan Yerlileri hakkında yapılan İngilizce yayınlar taranmış ve bu çalışmaların kısa bir tarihçesi hazırlanarak incelemede kullanılan metinlerin kaynakları tanıtılmıştır. Amerikan Yerlilerini ve Karakalpak Türklerinin efsaneleri; yapı, motif, işlev ve konuları bakımından incelenmiş ve karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir.

İncelemede; 41 Amerikan Yerli efsane metni ile Karakalpak Türklerine ait 73 efsane metni kullanılmıştır. Amerikan Yerlilerinin efsane metinlerinin kaynakları hakkında "Amerikan Yerli Anlatmalarının Yer Aldığı Kaynaklar" adlı kısımda bilgi verilmiştir. Karakalpak Türklerinin efsane metinleri için ise, bu konuda hazırlamış olduğumuz doktora tez çalışmasından yararlanılmıştır.

Bu kitap, TÜBİTAK tarafından 2219- Yurtdışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı çerçevesinde 2015-2016 yıllarında bir yıl süreyle Madison-Wisconsin-ABD'de kullanılmak üzere verilen araştırma bursunun olanaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu nedenle öncelikle, TÜBİTAK'a, Ege Üniversitesi Rektörlüğü ve E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü'ne teşekkürlerimi sunarım. Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Metin Ekici, Prof. Uli Shamiloglu, Prof. James P. Leary ve Ass. Prof. Theresa Schenk'e destekleri için yürekten teşekkür ederim. Bu kitabın hazırlanma sürecinin her aşamasında ve daima yanımda olan aileme ve dostlarıma müteşekkirim.

Pınar Fedakar
Bornova 2016